
شاهنامه دریک نگاه

مؤلف:

دکتر یدالله طالشی

عضو هیأت علمی دانشگاه

فهرست

عنوان

صفحه

پیش‌درآمد.....	۱۵
جلد اول از شاهنامه: کلیات پادشاهی کیومرث، هوشنگ، جمشید، ضحاک، فریدون و منوچهر.....	۱۹
آغاز کتاب.....	۲۱
ستایش خرد.....	۲۲
در آفرینش عالم.....	۲۳
آفتاب در آفرینش مردم.....	۲۳
در آفرینش آسمان و ماه.....	۲۴
ستایش پیدمهر.....	۲۵
گفتار در فراهم کردن کتاب.....	۲۶
داستان دقیقی و بنیان بهادری کتاب.....	۲۷
ستایش سلطان محمود.....	۲۷
پادشاهی کیومرث.....	۲۸
پادشاهی هوشنگ.....	۳۰
رویدادهای مهم.....	۳۰
کشف آتش.....	۳۱
جشن سده به روایت شاهنامه.....	۳۲
پادشاهی طهمورث.....	۳۳
رویدادهای مهم.....	۳۳
پادشاهی جمشید.....	۳۴
رویدادهای مهم.....	۳۴
پادشاهی ضحاک.....	۳۷
رویدادهای مهم.....	۳۷
کشته شدن مرداس.....	۳۹
خوالیگری ابلیس و زایش ماران.....	۳۹
ماجرای ارمایل و گرمایل.....	۳۹

۴۰	 ماجرای خواب ضحاک
۴۰	 اندرز دادن فریدون
۴۰	 ماجرای ضحاک و کاوه آهنگر
۴۰	 جنگ فریدون و ضحاک و به بند کشاندن وی
۴۱	 فریدون و وکیل ضحاک
۴۳	 پادشاهی فریدون
۴۳	 رویدادهای مهم
۴۴	 پادشاه فریدون و ماجرای خواستگاری فرزندان
۴۵	 بخش کن جهان میان فرزندان
۴۵	 داستان اندر زاده دختر ایرج و نوه او منوچهر
۴۶	 جنگ منوچهر با سام و تور
۴۶	 ماجرای دزآلاتان
۴۶	 مرگ فریدون
۴۷	 پادشاهی منوچهر
۴۷	 رویدادهای مهم
۴۸	 آغاز پادشاهی
۴۸	 ماجرای زاده شدن زال
۴۸	 خواب سام از حال فرزندش
۴۹	 ماجرای عشق زال و رودابه
۴۹	 ماجرای سام و مهراب کابلی
۴۹	 زادن رستم
۵۱	 جلد دوم از شاهنامه: پادشاهی نوذر، طهماسب، گرشاسب، کیقباد، کیکاووس
۵۳	 پادشاهی نوذر
۵۳	 رویدادهای مهم
۵۴	 آغاز پادشاهی
۵۴	 حمله افراسیاب به ایران
۵۵	 رزم بارمان و قباد
۵۵	 نبرد افراسیاب و نوذر

۵۵.....	تاختن شماساس و خزروان به زابلستان.....
۵۵.....	کشته شدن نوذر.....
۵۵.....	کشته شدن اغریث به دست افراسیاب.....
۵۶.....	پادشاهی زو.....
۵۶.....	رویدادهای مهم.....
۵۶.....	قرار داد صلح.....
۵۷.....	برآمدن خشکسالی و قحطی.....
۵۷.....	پادشاهی گرشاسب.....
۵۸.....	رویدادهای مهم.....
۵۸.....	حمله افراسیاب به ایران.....
۵۸.....	انتخاب رستم توسط ستم.....
۵۸.....	آمدن کیقباد از سرز کوه.....
۵۹.....	پادشاهی کیقباد.....
۵۹.....	رویدادهای مهم.....
۵۹.....	نبرد رستم با افراسیاب.....
۶۰.....	آشتی خواستن پشنگ از کیقباد.....
۶۰.....	پادشاهی کیکاووس.....
۶۰.....	رویدادهای مهم.....
۶۱.....	پادشاهی کیکاووس و رفتن او به مازندران.....
۶۱.....	هفت خوان رستم.....
۶۲.....	خوان اول: کشتن شدن شیر.....
۶۲.....	خوان دوم: گذر از بیابان خشک و رسیدن به چشمه.....
۶۲.....	خوان سوم: کشتن اژدها.....
۶۳.....	خوان چهارم: کشتن زن جادوگر.....
۶۳.....	خوان پنجم: جنگ با اولاد مرزبان.....
۶۴.....	خوان ششم: جنگ با ارژنگ دیو.....
۶۴.....	خوان هفتم: جنگ با دیو سپید.....
۶۴.....	جنگ کاووس با شاه مازندران.....

۶۵	رزم کاووس با شاه بربرستان و هاموران
۶۵	ماجرای کاووس و ازدواج با سودابه
۶۵	گمراهی شدن کاووس به دست ابلیس و به آسمان رفتن او
۶۶	جنگ هفت گردان
۶۶	رزم رستم با تورانیان
۶۷	رزم ییلسم با ایرانیان
۶۷	داستان سهراب
۶۸	خبردار شدن افراسیاب و ماجرای گردآفرید و سهراب
۷۱	جلد سوم: شاهنامه: داستان سیاوش
۷۳	داستان سیاوش
۷۳	رویدادهای مهم
۷۳	داستان سیاوش، ماجرای ماز و وی
۷۴	ماجرای زاده شدن سیاوش
۷۴	ماجرای عشق سودابه به سیاوش
۷۵	آمدن افراسیاب به ایران
۷۶	بنا کردن شهر سیاوش گرد
۷۷	ماجرای اختلاف افکنی گرسیوز و مرگ سیلش
۷۷	خواب گودرز و رفتن گیو به توران زمین در پی ییلسرو
۷۸	ماجرای طلوس و فریبرز در فتح دژ بهمن
۸۱	جلد چهارم از شاهنامه: پادشاهی کیخسرو
۸۳	پادشاهی کیخسرو
۸۳	رویدادهای مهم
۸۳	پادشاهی کیخسرو
۸۴	داستان فرود
۸۵	جنگ تورانیان و ایرانیان
۸۶	داستان کاموس کشانی
۸۷	داستان رستم و اشکبوس (خاقان چین)
۸۸	داستان اکوان دیو

جلد پنجم از شاهنامه: داستان بیژن و منیژه.....	۸۹
داستان بیژن و منیژه.....	۹۱
رویدادهای مهم.....	۹۱
ماجرای بیژن و منیژه.....	۹۱
داستان دوازده رخ.....	۹۳
جنگ بزرگ کیخسرو با افراسیاب.....	۹۴
جلد ششم از شاهنامه: پادشاهی لهراسب، گشتاسب، بهمن، همای چهرزاد، داراب، دارا.....	۹۵
پادشاهی لهراسب.....	۹۷
رویدادهای مهم.....	۹۷
ناپدید شدن کیخسرو پادشاهی لهراسب.....	۹۷
ساختن آتگاه در بلخ.....	۹۸
رفتن گشتاسب از بلخ به خشم.....	۹۹
رفتن گشتاسب به روم.....	۹۹
پادشاهی گشتاسب.....	۱۰۱
رویدادهای مهم.....	۱۰۱
به خواب دیدن فردوسی دقیقی را.....	۱۰۱
آغاز پادشاهی گشتاسب و پیدایش زردتشت.....	۱۰۲
نبرد گشتاسب با ارجاسب.....	۱۰۳
بند کردن اسفندیار.....	۱۰۳
داستان هفت خوان اسفندیار.....	۱۰۴
داستان رستم و اسفندیار.....	۱۰۶
داستان رستم و شغاد.....	۱۰۷
پادشاهی بهمن و مرگ گشتاسب.....	۱۰۸
ازدواج بهمن با دختر خود هما (چهرزاد).....	۱۰۹
پادشاهی همای چهرزاد.....	۱۰۹
رویدادهای مهم.....	۱۰۹
رزم داراب با رومیان.....	۱۱۰
پادشاهی داراب.....	۱۱۱

۱۱۱.....	رویدادهای مهم
۱۱۲.....	ساختن شهر دارابگرد
۱۱۲.....	شکست لشکر شعیب
۱۱۳.....	رزم داراب با فیلقوس و به زنی گرفتن دخترش را
۱۱۴.....	پادشاهی دارا
۱۱۴.....	رویدادهای مهم
۱۱۴.....	مرگ فیلقوس و پادشاهی اسکندر
۱۱۴.....	جنگ اسکندر با دارا
۱۱۷.....	جلد هفتم از ماهنامه: پادشاهی اسکندر، پادشاهی اشکانیان
	(اردشیر، شاپور، اورمزد، بهرام، بهرام بهرامیان، نرسی، اورمزدنرسی، شاپور
۱۱۷.....	ذوالاکتاف اردشیر، نکوکار، شاپور سوم، بهرام شاپور، یزدگرد، بهرام گور)
۱۱۹.....	پادشاهی اسکندر
۱۱۹.....	رویدادهای مهم
۱۱۹.....	پادشاهی اسکندر
۱۲۰.....	خواب کید هندی پادشاه قنوج
۱۲۱.....	جنگ اسکندر با فور
۱۲۱.....	رفتن اسکندر به زیارت خانه خدا و ماجرایش با قبادفه
۱۲۲.....	رفتن اسکندر به شهر برهمنان
۱۲۳.....	رفتن اسکندر به شهر هروم و شهرهای دیگر
۱۲۳.....	اسکندر و ساختن سد یاجوج و ماجوج
۱۲۴.....	پادشاهی اشکانیان
۱۲۴.....	ماجرای خواب بابک
۱۲۵.....	پادشاهی اردشیر
۱۲۵.....	رویدادهای مهم
۱۲۵.....	اردشیر و گلناز
۱۲۶.....	ماجرای کرم هفتواد
۱۲۶.....	پادشاهی شاپور
۱۲۶.....	پادشاهی اورمزد

۱۲۶	پادشاهی بهرام اورمزد
۱۲۷	پادشاهی بهرام بهرام
۱۲۷	پادشاهی شاپور ذوالاکتاف
۱۲۷	رویدادهای مهم
۱۲۸	جنگ شاپور با طایر غسانی
۱۲۸	عاشق شدن مالکه بر شاپور
۱۲۸	گرفتار شدن شاپور
۱۲۹	ظهور انی و ادعای پیامبری
۱۲۹	پادشاهی اردشیر نیکوکار
۱۲۹	پادشاهی یزدگرد
۱۲۹	رویدادهای مهم
۱۳۰	به دنیا آمدن بهرام سر یزدگرد
۱۳۰	داستان بهرام باکنیزک
۱۳۰	زندانی شدن بهرام
۱۳۰	پیشگویی فال بینان آینده یزدگرد و مردن او در چشمه سو
۱۳۱	پادشاهی بهرام گور
۱۳۱	رویدادهای مهم
۱۳۱	پادشاهی خسرو
۱۳۱	تاج برداشتن بهرام از میان شیران
۱۳۲	پادشاهی بهرام گور
۱۳۲	رویدادهای مهم
۱۳۲	داستان بهرام با لنیک آبکش
۱۳۳	داستان بهرام با کبروی
۱۳۳	داستان بهرام با کودک کفشگر
۱۳۴	داستان بهرام با چهار خواهران
۱۳۴	یافتن گنج جمشید
۱۳۵	ماجرای بهرام و فرشیدورد
۱۳۵	کشتن شیران نر و ماده

۱۳۵	کشتن ازدها.....
۱۳۶	لشکرکشی خاقان چین (هند).....
۱۳۹	جلد هشتم از شاهنامه: پادشاهی یزگرد، هرمز، پیروز، بلاش، قباد، مزدک، انوشیروان، هرمزد.....
۱۴۱	پادشاهی یزدگرد، هرمز، پیروز، بلاش، قباد، کسری و هرمزد.....
۱۴۱	پادشاهی پیروز.....
۱۴۱	رویدادهای مهم.....
۱۴۲	جنگ با تورانیان.....
۱۴۲	پادشاهی قباد.....
۱۴۳	پادشاهی انوشیروان.....
۱۴۳	رویدادهای مهم.....
۱۴۴	داستان انوشیروان و بابک موید.....
۱۴۵	ماجرای نوشزاد و کسری.....
۱۴۵	ماجرای بزرگمهر و انوشیروان.....
۱۴۶	ماجرای انوشیروان و مهبود.....
۱۴۶	ماجرای رزم خاقان چین.....
۱۴۶	ماجرای شطرنج در دوره کسری.....
۱۴۷	داستان گو و طلخند.....
۱۴۷	داستان کلیله و دمنه.....
۱۴۸	پادشاهی هرمزد.....
۱۴۸	رویدادهای مهم.....
۱۴۸	پادشاهی هرمزد.....
۱۴۹	کشتن سیما برزین و بهرام آذر مهان.....
۱۴۹	لشکرکشی ساوه شاه به جنگ هرمز.....
۱۵۰	اختلاف بهرام با هرمزد.....
۱۵۰	جنگ خسرو با بهرام.....
	جلد نهم از شاهنامه: پادشاهی خسرو پرویز شیرویه، اردشیر، فرابین، پوران دخت، ارمز.....
۱۵۱	دخت، فرخزاد و یزدگرد سوم.....
۱۵۳	پادشاهی خسرو پرویز و رویدادهای.....

۱۵۴	پادشاهی خسرو پرویز
۱۵۴	آگاه شدن بهرام چوبینه و نبرد با خسرو پرویز
۱۵۵	بر تخت نشستن بهرام
۱۵۶	خسرو و راهب دیرنشین
۱۵۶	لشکرکشی بهرام به سوی ایران
۱۵۷	زاری فردوسی از مرگ فرزندش
۱۵۷	داستان بهرام چوبینه با خاقان چین
۱۵۸	داستان بهرام و شیر کبی
۱۵۸	کشته شدن بهرام چوبینه
۱۵۹	کشته شدن بنوی و گتهم
۱۵۹	داستان ازدواج خسرو و آدن شیرویه
۱۶۰	داستان خسرو و چین
۱۶۰	پادشاهی شیرویه
۱۶۱	پادشاهی پوران دخت
۱۶۱	پادشاهی یزدگرد
۱۶۲	ماجرای مرگ یزدگرد
۱۶۳	داستان‌های شاهنامه
۱۶۵	داستانهای شاهنامه
۱۶۹	شخصیتهای شاهنامه
۱۶۹	گروه اول: پهلوانان
۱۶۹	گروه دوم: شاهان
۱۶۹	گروه سوم: فرماندهان
۱۷۰	گروه چهارم: زنان
۱۷۰	جنگهای شاهنامه
۱۷۰	گروه اول: پهلوانان و جانوران
۱۷۲	گروه دوم: ایرانیان و انیرانیان (برای نمونه):
۱۷۲	گروه سوم: جنگهای داخلی
۱۷۵	اعلام

پیش‌درآمد

شاهنامه فردوسی به عنوان فنی‌ترین حماسه ملی در بین حماسه‌های جهان چنان تأثیر و اهمیت چشمگیری در ادبیات جهان دارد که این تأثیر بر کسی پوشیده نیست. این اثر عظیم سرگذشت تاریخ ایران باستان است، سرگذشت شاهان و پهلوانان، جنگ‌ها و نبردها و سرگذشت روزگارانی است که به این شک‌بخش‌هایی از آن هنوز در لایه‌های گمشده مانده است.

سرگذشت چهار سلسله پادشاهی، شالین سدادیان، کیانیان، اشکانیان، و ساسانیان از نخستین پادشاهان یعنی کیومرث تا آخرین آنها، یزدگرد است شاهنامه فردوسی تنها حماسه ملی به مفهوم واقعی در جهان است که هیچ یک از حماسه‌های بزرگ جهان براساس پژوهش که انجام داده‌ام (زمینه تطبیقی در حماسه‌های بزرگ جهان) قابل قیاس جامع با این اثر بزرگ را ندارند.

شاهنامه سند افتخار ایرانیان هست و خواهد بود، سند غرور ملی ایران است. شاهنامه سراسر زیباست و استاد توس آن را زیبا سرود و به نظم درآورده است دست‌میزاد بر آن مرد پاک و اندیشه راستینش.

تنوع جنگ‌های شاهنامه بیانگر این است که از دیر باز ایران در زمینه‌های مختلف در کانون توجه بوده است، سراسر این اثر عظیم مبارزه است، مبارزه برای حفظ آبرو، انسانیت، مبارزه در برابر نیروهای پلید و اهریمنی.

در دوره اساطیری نزاع بین آدمیان و دیوان اساس داستان‌هاست که سرانجام به سود آدمیان پایان می‌پذیرد. پس از زوال سلطنت ضحاک و تقسیم جهان بین فرزندان فریدون تقابل میان توران و ایران آغاز شد و با ظهور پهلوانان نامی این دوره شکوه داستان‌های حماسی است که سرانجام با مرگ جهان پهلوان این شکوه فروکش می‌کند و اعمال و کردارهای تاریخی جای آنها را می‌گیرد.

بخش نخست شاهنامه که دوره اساطیری است از پادشاهی کیومرث آغاز می‌شود و با گرشاسب به پایان می‌رسد که علاوه بر کیومرث، هوشنگ، طهمورث، جمشید، ضحاک تا ظهور فریدون این بخش را شامل می‌شود. در این بخش علاوه بر پادشاهی شاهان مذکور و اقداماتی که انجام دادند، داستان کشف آتش، جشن سده، داستان پادشاهی ضحاک - بوسه ابلیسی بر کتف‌های وی - ماجرای ارمان و گرمایل، خواب ضحاک - ماجرای تقسیم جهان میان فرزندان فریدون، ماجرای زاسپ، سوچمن، داستان آلانان، زاده شدن زال، سیمرغ، عشق زال و رودابه، زادن رستم، نخستین حمله افراسیاب به ایران، مرگ شاه ایران نوذر، کشته شدن اغریث برادر افراسیاب به دست افراسیاب، از آنات‌هاست. این دوره هستند.

بخش دوم شاهنامه که بخش پهلوانی است از قیام کاوه آهنگر تا سلطنت بهمن اسفندیار را شامل می‌شود که شاهان این دوره گرشاسب، کی‌قباد، کی‌کاووس، کی‌خسرو، لهراسب، گشتاسب، هستند و اتفاقات مهم این دوره، انتخاب رخس توسط رستم، آوردن کی‌قباد از البرزکوه به وسیله رستم، ماجرای رفتن کاووس به اردستان، هفت خوان رستم، همراه شدن کاووس به تحریک ابلیسی، جنگ هفت گردان، زاده شدن سهراب، داستان سیاوش، رفتن گیویه توران زمین برای یافتن کی‌خسرو، فتح دژ بهمن، ماجرای فرود سیاوش، داستان اکوان دیو، داستان بیژن و منیژه، جنگ دوازده رخ، ناپدید شدن کی‌خسرو، شش‌هفت‌خوانی‌های گشتاسب، هفت‌خان اسفندیار و مرگ رستم می‌باشند.

بخش سوم که دوره تاریخی می‌باشد از پادشاهی بهمن اسفندیار تا یزدگرد سوم می‌باشد که پادشاهان این دوره؛ بهمن، همای، چهرزاد، داراب، دارا، اسکندر، اردشیر، شاپور، اورمزد، بهرام اورمزد، بهرام بهرام، شاپور ذوالاکناف، اردشیر نیکوکار، خسرو، بهرام، یزدگرد، هرمز، پیروز، بلاش، قباد، کسری، هرمز، خسرو پرویز، شیرویه، پوران دخت، آرم رخس و یزدگرد سوم هستند.

اتفاقات مهم این دوره، ازدواج بهمن با دخترش همای‌چهرزاد، گذاشتن داراب به آب فرات، ساختن شهر دارابگرد، ماجراهای اسکندر و رفتن او به دور جهان، ظهور مانی، ماجراهای بهرام، یا فتن گنج جمشید، ماجراهای انوشیروان، داستان خسرو و شیرین و ... می‌باشند. آنچه دغغه‌ام در تدوین این کار بود به قرار زیر است: با توجه به این که در دوره تحصیل همانند همه عزیزان در مقاطع کارشناسی، ارشد و دکتری ادبیات فارسی که شاهنامه جز دروس اصلی هست با آن درگیر بودیم.

۱- در دوره کارشناسی که فقط گزیده‌ای از شاهنامه شامل داستان رستم و سهراب و رستم و اسفندیار خوانده می‌شود با این دو داستان که یقیناً از قبل مختصری از آن می‌دانستیم به انضمام ابیاتی که احیاناً نیاز به معنی داشتند آشنا شدیم.

۲- در دوره کارشناسی ارشد و دکتری (برای خودم) احیاناً داستانی از شاهنامه انتخاب می‌شد یا می‌شود؛ به هر حال در این دوره هم با دو داستان و احیاناً ابیاتی که نیاز به شرح و توضیح بیشتری داشتند آشنا شدیم.

۳- آیا شاهنامه فقط چهار داستان است؟ نیر: آیا شاهنامه فقط دارای هفت‌خوان رستم و اسفندیار است؟ خیر. تکلیف بخشی دی‌ر شاهنامه چه می‌شود؟

۴- بسیاری از کتاب‌هایی که درباره شاهنامه به وسیله استادان ادب به رشته تحریر درآمده است چند حالت دارد؛ یا تحلیلی هست با حجم زیاد یا شرح و معنی است یا داستانی و بخشی از شاهنامه است که یا آن داستان تحلیل و معنی شده یا به نشر درآمده است. بنابراین در عین حال که بسیار مفید هستند نمی‌توانند دانشجو را با ساختار شاهنامه آشنا کند.

۵- این عوامل سبب شد که شاهنامه را از جلد اول تا پایان، همانطوری که در فهرست مطالب تدوین شده ارائه و سپس متن حاضر را به شرح ماجراهای مربوطه اختصاص بدهم.

پیشنهاد دارم که در ترم اول کتاب حاضر یا کتاب‌های مشابه به جای یکی از گزیده‌های تدریس گردد و در دوره‌های بعدی متن خوانی انجام پذیرد. شک ندارم - شیوه‌ای که خودم اجرا کردم- اگر لحاظ گردد در پایان ترم اول تمام شاهنامه، داستان‌ها، جنگ‌ها، بحث‌ها و اینکه هر ماجرای در چه دوره‌ای و چگونه اتفاق افتاده است در ذهن دانشجو برای همیشه خواهد ماند / نمی‌دانم...

مانا و پایدار مانید.